

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 14.

V Ljubljani, 15. julija 1889. l.

XXIX. leto.

Čitanje v šoli.

„Šolski učitelj ne sme misliti, da je svojo dolžnost dovršil, ako je svoje učence gladko brati — naučil!“

A. M. Slomšek.

Te zlate Slomšekove besede moral bi vedeti vsakdo, kdor mladino čitati vadi. Mnogo je šol, v katerih se učenci privadijo gladko in čisto čitati, a pri tem čitanji pa se po nekod ne čita razumno, še bolj pa ne živoizrazno ali lepoznavsko.

Ukaz z 20. avg. 1870. l. nam pravi, da je učni smoter jezikovega uka med drugim tudi ročnost v živoizraznem čitanji tiskanega in pisanega in natančen razum prebranega po vsebini in po zvezi posamičnih delov, in na drugi strani: pri začetnikih naj čitalni pouk pot pripravlja k čistemu (po glasu), gladkemu in k razumnemu čitanju. (To pa tudi na srednjih in zgornjih učnih stopinjah.)

Čitanje naj bode tedaj čisto (po glasu) in gladko, razumno in živoizrazno ali lepoznavsko.

Prvi pouk v čitanji so črke in njih sestava v zloge in besede. To čitanje pri prvencih je mehanično in ima namen, da, kakor nam gorenji ukaz velevala, pripravlja pot k nadaljnemu čitanju. Učenec se mora takoj v začetku vaditi, da glasnike čisto izgovarja. Pri teh vajah naj se pazi na natančen izgovor samo- in soglasnikov. Marsikatera slaba navada, naopačno glasovanje posameznih glasov, se mora pri tem izkoreniniti; dá, še celó jecljanje se na ta način odpravi s pravilnim izgovarjanjem glasnikov. Sevéda, paziti mora učitelj ne samo danes, temveč pri vsakem pouku, da učenci prav izgovarjajo vsak glasnik, a po tem pravilu se mora pa tudi sam ravnati. To mehanično čitanje na nižji stopnji sega celó do četrtega oddelka (šolskega leta), a vender se tû naglás ne smé prezreti, pa tudi vsebina (zapopadek) ne. Čitanje naj bode pravilno užé v začetku! Človek, kateri bere, sestavlja črke v zloge, zloge v besede in besede združuje z besedami v misel, katero za-se ohrani, ali jo pa z glasom drugim razodeva. On mora misliti, kadar bere ali čita, da si to tudi v spomin vtisne, in da vsebino tega lahko pové (le tako čitanje je koristno).

Čisto in gladko čitanje mora biti pač podloga razumnemu in živoizraznemu čitanju. Ta podloga se pa ne sme prezirati. Dobro je, da se otrok privadi, da prej ko mogoče čisto in gladko mehanično čita, a paziti se mora, da to čitanje ni prebrzo, kar se večkrat zgodi, da otroci le preradi hitro beró. To škoduje lepoglasju. Marsikateri glasnik se

pri takem čitanji popači, prezre ali izpusti. Ker postane tako branje nerazumljivo, zato se ne sme dopuščati.

Mehanično čitanje ima nekak prehod storiti k razumnemu čitanju, katero se pa popolno goji še-le v petem in šestem šolskem letu. Učenec ne sme svojega berila enoglasno čitati (kar se pogostokrat sliši). Paziti mu je na piko, podpičje, vejico in druga ločila. Vedeti užé mora, kdaj mora z glasom odjenjati in kdaj ga povzdigniti; to pa se stori posebno pred različnimi ločili. — A učenec ne bode znal berilne vaje prav čitati, ako mu je ne bode učitelj sam glasno in pravilno prebral. Učitelj mora tako čitati, da kaže vse one dobre lastnosti čitanja, katere se od učenca zahtevajo. Učiteljevo čitanje naj bode nekako zrcalo ali ogledalo, v katerem učenec vidi sliko pravega čitanja. Ta slika naj mu bode vzor, kateremu ima tudi on enak postati. Kar se učencu nazorno pokaže v podobah ali naravno, to si tudi boljše v spominu ohrani, o tem več zná in vé. Da bode pa čitanje tudi pravilnejše, da bode učenec znal in vedel prav in z razumom čitati, zato naj se mu tudi čitanje nazorno pokaže in to z dobrim čitanjem. Dobro čitanje pa ni lahka reč. to pa posebno ne pri živoizraznem ali lepoznansem čitanji, katero se zahteva v sedmem in osmem šolskem letu. Mnogokrat dela učitelju samemu preglavico, in sicer pri vezani obliki v pesmicah. Da je čitanje živoizrazno ali lepoznanško, treba je čitatelju, da se popolnoma spoji in združi z duhom pisateljevim. Vsebina in oblika mora mu postati duševno svojstvo. On mora ne samo z očmi gledati, ampak tudi sè svojo notrenostjo čutiti.

Živoizrazno čitanje opira se jako na razumno čitanje, kajti prvega brez drugega si niti misliti ne moremo. Ali čitanje more biti živo, lepo brez razumnega čitanja? — Ako znamo razumno čitati, to je, da pazimo na naglás, ločila, na pravo in natančno izgovarjanje, na zapopadek ali vsebino, potem je izvestno v našem čitanji užé lepega, živega in to je navod k živoizraznemu ali lepoznanškemu čitanju. Vtopimo se v duh pisateljev, izrazujmo z razumom njegove natančne pojave, kažimo jih tudi v živoizraznem kretanji, in čitanje naše bode lepoznanško ali živoizrazno.

Da pa bomo tudi našo šolsko mladino privedli do razumnega in živoizraznega čitanja, pripravljajmo se vselej, ne samo navidezno, ampak vestno, s pravim duhom in razumom na vsako berilno vajo in pomnimo besede našega slavnega pedagoga A. M. Slomška: „Bodete skrbno in pridno rosili svoje nauke učitelji vi, jim bode tudi Bog svojo rast dal“.

Zdravko.

Domača vzgoja.

Piše **Jakob Dimnik.**

(Dalje.)

9. Domače naloge.

Ako bi vprašali stariše, kateri so za domače naloge in kateri so proti temu, vem, da bi se jih gotovo 90 odstotkov oglasilo proti in to največ po pravici. Otroci, ki so morali 4 do 6 ur sedeti v šoli, so storili za ta dan svojo dolžnost in prav radi tega jim ni treba nakladati še domačih nalog. Stariši sevéda ne smejo nasprotovati domačim nalogam, ker je njihova dolžnost, da se udajo šolskim naredbam, vendar pa svojim otrokom prav lahko domače naloge olajšajo in sicer tako-le: Pripetí se čestokrat, da so otroci prav preobloženi z domačimi nalogami; ko pridejo iz šole domov, bi se radi učili ali pisali, pa nimajo pripravnega prostora za učenje ali pisanje, ne miru in čestokrat tudi luči ne. Tù naj oče in mati otroku pomagata ter mu preskrbita pripraven prostor in

luč. Kako je pa v nižjih stanovih, kjer stariši in otroci vkupaj v zaduhli izbi stanujejo in zvečer niti luči nimajo?!

Gotovo bi bilo prav, ko bi tû domače naloge popolnoma odpadle, ali se vsaj nekoliko omejile in sicer pri deklicah zato, da se bolj vadijo v ročnih delih in v gospodinjstvu. Pa tudi dečki potrebujejo odmora. Misel, da bi dečki od 4. ure popoldne do 9. ure zvečer brez učenja zdivjali ali mnogovrstne nerodnosti počenjali, je nespametna. Deček se mora na prostem gibati, skakati, telovaditi, poletu pod nadzorstvom tudi kopati se itd.; v sobi naj pa bere poučljive povesti. Če pa oče zapazi, da se otrok dolgočasi, ali da počenja nespodobnosti, naj mu dá kako nalogo n. pr. prepisovanje iz berila, kratke in lahke naloge iz računstva, ali učenje na pamet, kratke pesmice.

Pametno pa je, da imajo otroci čez počitnice domače naloge; stariši naj pa strogo gledajo na to, da si jih za vse počitnice enakomerno razdelé; ni prav, če otrok prvi ali pa zadnji dan vso nalogo izvrši, vmes je pa brez duševnega opravljanja.

Naj mi bode dovoljeno, da pri tej priliki omenjam tudi še nekoliko gledé posebnega poučevanja.

Posebno poučevanje je zelo nevarno za učenca, tudi če je še slaboten, in prav previdno je treba ravnati, da ne trpi pri tem izobrazovanje učenčevega značaja. Kdaj pa je vendar potrebno, da se učenec posebej poučuje? Le tedaj, če je zaradi bolezni ali slabih dušnih zmožnosti zaostal za drugimi učenci. Če je bil otrok n. pr. nekaj tednov bolan ter je vsled tega zamudil šolo, je prav, da se poučuje še v posebni uri; to naj pa traja toliko časa, da ponoví vse, kar je zamudil, in potem ga pa moramo zopet prepustiti samemu sebi.

Ako ima otrok vedno posebnega učitelja (inštruktorja) na pomoč, da mu pomaga izdelovati domače naloge, na tak način učenec ne dela nič samostojno, ampak čaka vedno, da ga domači učitelj dreza k učenju; da bi pa sam kako nalogo zvršil, kaj takega se še ne spomni, ker vé, da bi se predolgo časa moral mučiti z njo, a s pomočjo inštruktorjevo je pa takoj narejena. Prav zaradi tega se mu tudi v šoli ne ljubi misliti; razlaganje domačih nalog posluša prav površno, ali pa nič, ker vé, da mu bode inštruktor domá vse natančno razložil. Naj slabše je pa to pri tem, ker se uči zraven prav nedolžno varati; vse prav dobro izdelane naloge kaže v šoli kot svoje lastno delo.

Dočim je treba bolnim otrokom le kratke pomoči, potrebuje pa malo zmožen otrok trajne pomoči; zato je prav, da imajo malozmožni otroci domá še posebnega učitelja in to radi tega, da vzbudi v otroku še dremajoče duševne zmožnosti.

10. Izobrazovanje resnicočutja.

Majhni otroci, ki so se komaj govoriti naučili, pripovedujejo večkrat res prav smešne stvari ter zamenjujejo čas, kraj in dejanje. To je sevéda vse nedolžno in nikomur ne bode na um prišlo, da bi imel take nedolžne pripovedke za laž; starišem zdi se to še celó zelo zabavno. In vendar — čeprav se nam zdi tako govoričenje popolnoma nedolžno — je tako govorenje prva podloga laži. Stariši in vzgojitelji večkrat otroke nadlegujejo, da tudi pred drugimi ljudmi svoje izmišljene pripovedke pripovedujejo. Smeha ni konca, ne kraja, in čestokrat poplača nad vse srečna mati svojega otroka za tó z gorkimi poljubi. Če se kaj takega večkrat ponavlja, si otrok počasi zapomni, da njegove napačnosti in izmišljenosti drugim ljudem in starišem veliko veselje napravljajo, in če je otrok le nekoliko umen ali prebrisan, potem resnične dogodke navlašč presuče in prena-redí, da bi se s tem prikupil svojim starišem in drugim ljudem. Takih otrok je prav mnogo, ki resnico prav radi presučejo, a pozná se jim pa takoj, da storé to navlašč, ker njihove pripovedke niso več tako smešne, nedolžne in naivne, kakor so bile s početka.

Tù še le spoznajo stariši, da se otrok laže; še le zdaj ga posvaré in kaznujejo, ko je užé mnogo zamujenega. Otroka moramo na prvo, še tako nedolžno neresnico opozoriti.

Stariši, ki gojé slepo ljubezen do svojih otrok, se jih predstavljajo kot prave angeljčke, ne morejo si misliti, da bi mogel njihov otrok kaj napačnega povedati ali storiti. Otrok kaj takega dobro zapazi. Ni čuda torej, če otrok samega sebe precenjuje! Posebno pri malih otrocih se v tem oziru prav mnogo greší. „Poglejte no, kako lepega konja je naš Tonček narisal!“ pravi mati svoji prijateljici; otrok pa ni sam risal, ampak mati mu je vlekla roko s svinčnikom po papirji. „Jaz Vam bodem tudi pokazal, kako zná moj sinko užé lepo pisati“, oglaší se oče, „poglejte, to-le je vse sam napisal!“ „Ali res?“ začudi se obiskovalka. „Kaj ne, da ti ni nihče pomagal?“ vpraša oče na to dečka. Pokazalo se je pa pozneje, da deček niti jedne črte ni sam naredil. Taki otroci imajo potem taka dela, take naloge, koje so s pomočjo drugih zvršili, za svoje lastne izdelke.

Kakor prenapeta hvala, istotako škoduje tudi prenapeta graja. Če je mati morebiti slabe volje, kar se večkrat pripetí, zmerja svojega otroka za vsako malenkost, kolikor le more. Ti si nagajivec, nepoboljšljiv otrok, hudobnež i. t. d., ne pomisli pa prav nič, da je vsaka neresnica laž.

Mislimo si, da je omenjena mati navadno prav prijazna z otrokom in da je otrok tudi болоčino pozabil, vender mu pa pri tem vedno v spomin ostane, da so mati krivično ravnali ž njim, da so ga ojestro kregali in kaznjevali. Spoštovanje pred resnico se mu potem le prav težko utrdi.

Mala Milica ubila je po nerodnosti kozarec. „Neroda!“ zakriče mati, „poglej svojega brata, ta nikdar nič ne ubije!“ Ko se pa čez nekaj časa bratu tudi nekaj takega pripetí, pa mati brata z „nerodo“ zmerjajo ter mu sestro v vzgled stavijo. Oba otroka pa takoj zapazita, da se mati motijo ter si jih mislita krivične in vsled tega jih zanaprej ne spoštujeta tako, kakor bi jih morala.

Neka precej omikana mati, ali vsaj domišljevala si je, da je omikana, grozí svemu jokajočemu otroku s temi-le svarilnimi besedami: „Če ne bodeš takoj tiho, te bodem tja v zid zarinila!“ Deček le ni tiho ter čaka, kedaj ga bode mati v zid vrgla. Svest si je bil, da tega mati gotovo ne bode storila, ker mu je užé večkrat tako žugala, a storila mu še ni nikdar nič. Kaj so pa neizpeljana žuganja v otročjih očeh? Prav nič drugega, kakor laž. Le žalibog, da se kaj takega tolikokrat pripetí domá, v šoli in drugod; zato ni treba nikdar ukazovati in zraven tudi žugati! Otrok takoj spozná, da mu s takimi kaznimi le radi tega žugamo, da bi bil tiho, vé pa tudi prav dobro, da se mu nič ne zgodi. Malim otrokom matere prav rade tudi tako-le žugajo: „Le počakaj, ti grdi otrok ti, zdaj grem pa proč, in nikdar več nazaj ne pridem!“ Če se to ponavlja, izgubi tako strašilo popolnoma svojo veljavo, in otrok si zraven misli: „Vedno o tem govorite, a jaz pa vender vem, da ni to resnica“. Nasprotno pa mnogi stariši svojim otrokom obetajo preveč, kar pa ne izpolnijo ter jim dajo s tem kar naravnost vzgled neresnice in laži.

Nihče ne verjame, kako lahko se pri otrocih izpodkoplje ljubezen do resnicoljubja ter položi temelj laži. Mnogi stariši so v obče prav strogi, vestni in natančni za vsako besedo, le domá pri otrocih se jim pa ne zdi to tako potrebno; mislijo si, saj otrokom dano obljubo na kaki drugi način lahko popravimo. Mati pravijo n. pr. mali družini: „Če ne bodem danes nikake tožbe o vas slišala, povedala vam bodem zvečer lepo pripovedko“. Otroci se res prav lepo vedéjo do večera ter komaj pričakujejo lepe povesti; a zvečer se pa materi toliko dela nakupiči, da nima časa otroke zabavati ter odloží

povest na drugi dan; drugi dan je pa mati preveč utrujena ter odloži povest na tretji dan. Tako gré naprej od dné do dné in to zato, ker mati ni nikdar nameravala otrokom povedati povest, ampak jim je to obetala le zaradi tega, da so bili otroci potem mirni in pridni. Otroci so pa tudi kmalu zapazili, da mati ne mislijo vselej resno in da ne izpolnjujejo tega, kar so obljubili. Posledica temu je, da se tudi otroci tako navadijo in tako delajo.

Otroci se čestokrat pričé neresničnega govorjenja svojih starišev. Stariši dobé n. pr. goste; skazujejo jim toliko prijaznost in ljubezen, kolikor le možno, a komaj pa gosti odidejo, užé slabo govoré o njih — v pričo otrok! Otroci to dobro zapazijo in občudujejo svoje stariše, da drugače govoré, kakor mislijo n. pr.: „Mati“ oglasi se popolnoma nepopačen otrok, „z ženo, ki je bila danes pri nas, bili ste tako zeló prijazni; hvalili ste jo in se ji dobrikali, a dva dni poprej ste toliko slabega pripovedovali o njej!“

Pojdimo še jeden korak naprej. Nekateri stariši prepovedó svojim otrokom v družbi resnico govoriti, ako bi se radi tega komu zameriti utegnili. „Saj ti ni treba vsega povedati, kakor misliš“, poučevala je mati svojega sina, ko ga je poslala v otročjo družbo, „da te ne bodo potem drugi zasmehovali; če te tudi kaj ne dopade, moraš vendar vse hvaliti, drugače bodo mislili, da si neotesan ali neumen“.

Prigodí se tudi, da otroka užé domá poučé, kako naj na razna vprašanja v družbi odgovarja n. pr.: „Če te bodo vprašali, zakaj me toliko časa ni k njim, reci, da sem bolna; saj ni treba, da bi ljudje morali vse vedeti“. In kolikokrat se pa tudi res pripetí, da otrok z odkritosrčnim govorjenjem — z resnico — svoje stariše v neljubo zadrego spravi, ali pa, da takega otroka popačeni otroci radi njegovega resnicoljubja zasmehujejo in zaničujejo. Ali se smemo tedaj čuditi, če postane tak nedolžni otrok na vse zadnje vendar užé „pameten“ (sevéda po mnenji zgoraj opisanih starišev) ter sprevidi, da se z resnico večkrat drugim ljudem zameri?!

Vsi stariši, tudi taki, ki svoje otroke na ravnokar naveden način lagati učé, gotovo ne želé, da bi postali njihovi otroci hudobni; bojé se slišati kaj slabega iz ust svojih otrok in če otrok kaj hudobnega ali nenravnega izusti, prav navlašč to preslišijo. Poznali smo mater, koje sin učinil je neko nenravno, pregrešno djanje. Otrok je bil pripravljen, da bi bil užé vse po pravici povedal. Ničesar se pa mati ni bolj bala, kakor resničnosti tega dogodka, čeprav je bila skoraj užé prepričana, da je njeni otrok to res storil. „Kaj ne, da ti nisi tega storil?“ — „Gotovo nisi ti kaj takega storil“, nadaljuje vsa razburjena mati, ko je zapazila, da hoče otrok svoj pregrešek obstati; — „ne, tega nisi ti storil, to ni mogoče, povej le resnico, bodi odkritosrčen in reci „ne!“ — Kaj je hotel deček pač drugega reči, kakor „ne“.

(Dalje prih.)

Svitoslav i Danica.

XXVI. 1873. „Bodi Jezus Ti pri meni!“ je prva pesem, katero je zložil Jeran (str. 40) v 6 kiticah; na primer bodi:

1. Slabi človek v življenju	6. Ko zapušal bodem revno
Sam ne morem se vbriniti	To zemljo, solznó dolino,
Divjim strastim v borenju,	Prosim grešnik Te pohlevno,
Tebe Jezus čem prositi,	Jezus, upanje edino,
S svojim varstvom me oklêni,	Bodi takrat Ti pri meni,
Bodi vedno Ti pri meni! . .	V milosti se z mano skleni! —

Druga je jako umetna, poslovenjena sekvencija iz Oglejske liturgije, za pepelnico, v petih razdelkih (str. 57); v dokaz bodi prvi:

Ker mesó je vse le trava,
 In za travo pa gnjilava;
 Človek, kaj se košatiš?
 Glej, kaj si, in v kaj se oberneš?
 Cvétek zdaj si, v prah se verneš,
 Z naglico se spremeniš.
 Zemlja si, po zemlji gaziš,
 V zemljo spet se preobraziš,
 Ki iz zemlje se rodiš . . .

Za novo leto. Že Rimljan je klical: „A Jove principium!“ ter je zahteval: Z Bogom naj se začne delo, — Da bo dober ték imelo! — Koliko več kristjan, katoličan, ki pozná, častí in moli le edino pravega Boga! Z Bogom, ki je vse v vsem, bodi začetek, nadaljevanje in konec vsacega dela. „Tecum principium et finis“. To pa naj velja posebno tudi za dela keršanskih vlad in za vso politiko po zborih, društvih in po časnikih. To se nikoli ne more dosti povdarjati današnje dni, ko je za „jelševo inteligencijo moda“: svoje vere sramovati se in jo tajiti . . . Zgodovina uči, da le na keršanski podlagi se narod dá v resnici olikati, in kateri ga hočejo olikovati, oprostovati, morajo biti sami v veri olikani in tako prosti, da bodo zamogli tudi drugi zraven njih duhovno-omikani, dušno prosti, čedni ljudje biti . . . Slovenski narod je kompaktno katolišk, popolnoma vdan svoji sveti Cerkvi; vodniki strančarji, buditelji njegovi, učniki, časnikarji itd. bili bi popolnoma v anomaliji, naravnost nasproti z narodom, ako bi hotli na drugi podlagi olikovati ga, kakor na verski, na katoliški podlagi . . . Padlo je Jutrovo, padel je Jug nazaj v divjačnost, padla že je v napoldivjačnost Italija v malo letih; dviga pa se Amerika v vedno lepšem cvetu, kakor se od dne do dne razširja po nji sv. vera od severa do juga, od vzhoda do zahoda ter ima katoliška Cerkev, če ne še dostojnih pravic, pa vendar pošteno svobodo. Le na podlagi svete vere je prava olika, je resnična sreča za narode, za vlade in dinastije. Toraj v novem letu in vselej: Vse za vero, dom, cesarja (str. 5)!

„Slovénski Narod“ je l. 1873 kot dnevnik izhajati jel v Ljubljani. Danica ga ogovarja ter pravi: „Od dnevnika za slovenski katoliški narod imamo pravico zahtevati, resno tirjati, da je narodu pravičen, ravnoserčen prijatelj in pomočnik na vse strani, tudi kar se tiče njegove naj večí svetinje: sv. vere ter katoliške Cerkve. Kteri časnik možko to nalogo spolnuje, samo tisti je pravi zastopnik naroda in njegovih potreb. Serčno želimo, da bi „Narod“ ko dnevnik to pot nastopil (str. 5)“. A — žali Bog! vže v 11. listu morala je Danica oporekati Narodu, ter se je potem vseskozi borila ž njim, kakor s „Tagblattem“, dokler je proti koncu leta to nalogo vsaj većinoma prevzel „Slovenec“.

Drugi sestavki so na pr.: Kako strašno se plačujejo potuhnjene krivice, storjene Piju IX. Spreobrnjenje mahomedanca. Turško. Viktor-Emanuelova otožnost (29). Ena za predpust konfesijsloznm pustovalcem. Golgota-Kalvarija (113). Laško tarnanje po kancel-paragrafih in kancel-ukazih (116). Liberaluh je rekel: „Pekla ni, — kdo neki je že tamo bil?“ Rudečkarški sillabus. „Danes meni, jutri tebi“ v Rimu (162). Brata Terdoserčnik in Miloserčnik (163). Amerikanski Nemec o Bizmarkiji. Izdajalci. Preganjanje oo. jezuitov iz Repenj (204). Ketine sv. Petra, molitve za Pija IX., in ubogi liberalci. Serčnost — omahljivost — v življenji — v politiki (229). Protestant protestantom in laži-katoličanom. Odboj zoper „Narod in Tednik“ (238). Od Šaha in Laha do novošegnih gigantov (243). Novokulturni sad. Ali taki bodo narod omikovali, osvobodovali, učili? (zoper Narod str. 263). Tiaka in desetina. Kdo je lenuh in postopač? Vero mi spoštujemo (305)! Zatiranje vere prestole podkopuje. Mi smo tudi katoličani

(340)! — „Le kaj si bil, to kerstni list tvoj vé: — Al kdo pa zdaj si, tega ne pové!“ — Petelinstvo (Narodu in njegovemu podlistkarju str. 356). Česen in čmerika. Za advent. Abecedna vojska zoper Cerkev Kristusovo. Sveti večer in Božič (402). Iz katoliško-politiškega shoda — naznanila pogostoma. Pruski jozefinizem (411) itd.

Kakó madžarsko brati? Nekoliko nauka o tem je dal Jeran že v Novicah l. 1849 str. 154; a tudi v Danici je ponovil ga l. 1873 na str. 205 takole: „Izreka madjarskih beséd. Madjarske imena se sedanji čas tako pogosto nahajajo po časnikih, da je vsakemu le malo izobraženemu res potreba vediti, kako se izgovarjajo nekatere posamezne ali sostavne čerke v njih pisavi. Brati madjarske besede po sami pisavi je smešno; ne manj nevkretno je, ako časnikar madjarsko besedo po domače — pa napačno piše. Bistvo madjarske čerkovske izreke je to-le: Cz je naš c; cs naš č; dš = dž; s = š; sz = s; zs = ž; ly = lj; ny = nj; ty = tj (mehko, jezik pritiskaje na nebo, ne na zobe); gy ni ne dj, ne dž, in ne gj, ampak nekako v sredi med temi (izreci dj tako, da se s sredo jezika dotakneš néba, ne pa s koncem jezika zób). Ta poslednji glas je naj težji za tuje in se da naučiti le na posluh in z vajo. Profesor Bányi je bil grozno hud, če je besedo „Magyar“ kdo izrekel „Mažar“ in je marsikteremu dijaku sam priravnaval usta, kako jih naj nastavi, da bode to besedo izrekel. Glasnice z naglasko se zatezajo v eni sapi saj tako, kakor da bi dvé enaki stali zaporedoma, če ne še bolj; samo da se é izreka skor za naš é in ne kakor hervaški ě. Glasnice brez naglaske se izgovarjajo silo naglo in menj z odpertimi usti, z navdarki pa jasno in z odpertimi usti. Beri na pr. Andrásy = Andrási (Andrejevič); madarasz = madarás (tičar); macska = mačka; Pécs = Péč (Pečuh); Szakolcza = Sakolca (Skalica); Szent-György = Sent-Djördj; Mihály = Mihálj; Simónyi = Šimónji; nagy = nadj (en sam zlog, velik); császárság = čaasaaršaag (cesarstvo); Bécs = Bééc (Dunaj); Orosz biradolom = Oros biradolom (naglo v eni sapi, ruska država)“.

„Magyari imajo veliko slovénских besedi, postavim: bab bob, barazda brazda, gerlicze gerlica, galamb golob (columba), gerézd grozd, gereblye grablje, gereben grebén, szereda sréda, csötertök četertik, péntek petik itd. — Poleg tega, de so magjarske besede pa zlo öökaste, gerčaste, ali drugači prešérne, je pa tudi resnica, de ima ta jezik marsiktere prednosti, kterih bi se noben omikan jezik ne sramoval. Pa je že dosti tiga: Ezekbe nem avatom több magamat (se ne mešam več v to). Istennek ajánlom az úrat (Bog vas obvari) itd. (Novic. 1849 str. 154)“.

Na strani 285 pripoveduje Danica, da se je o duhovnih vajah po kratkem pomenkovanju sklenilo, da vera in narodnost dobite svoj primeren organ zoper gerde psovke in nesramne laži novega neslovenskega umazanega liberalizma mladih Slovencev. Na str. 296 ima vabilo na novi časnik z besedami: „Morebiti še nikdar Slovenci niso tolikanj čutili, kako živo jim je potreben katolišk političen list, po starem priljubljenem geslu za „vero, dom, cesarja“, kolikor čutimo sedanji čas, kadar nam pretijo od ene strani nemški vstavovérce, od ene pa domači slovenski liberalci itd.“ In na str. 336 kaže, da Slovenec, političen list za slovenski narod, je jel izhajati ter je vsestransko prav pošten časnik, ličen v obliki in jedernat v obsegu. Spisal je v prvem tečaju Svitoslav tudi sestavek: Liberalizem — hinavstvo (št. 3). Vikši škof Ledohovski in bizmarkijanstvo (št. 6). Kakó brezverstvo (Slov. Nar.) samo sebe šiba (št. 16) itd.

„Cerkveni časnik ima dandanašnji toliko naznanovati, pojasnovati, učiti, priporočevati, svetovati, odsvetovati, hvaliti, grajati itd. itd., da ne more brez njega biti, komur je le kolikaj malo mar za katoliško Cerkev, za katoliški in nekatoliški svet, za Pija IX in za njegovo deržino po vesoljnem svetu, pa za našo slovensko-katoliško domovino itd.,

pravi vrednik (str. 200), in v vabilu k naročevanju za l. 1874 (str. 408) na pr.: „Prizadevali si bomo Danico tako koristno, času in narodu primérno vravnavati, da bo vsak primoran jo brati, ko bi je tudi ne hotel . . . Skerbimo in delajmo za preljubo katoliško domovino, da ostane katoliška; zakaj volkovi vanjo silijo; neko satansko želo jih žene Kristusovo setev in žetev spodkopavati v naši deželi! Ne dajmo, ne dopustimo tega! Nas sedanje rojake zadene odgovornost, ako se bode ljulika zatrosila med pšenico in se zatare setev Gospodova“.

XXVII. 1874. To leto je zložil največ Jeran: Venec vošil o Ternovski 25letnici (str. 299—317). On je imel govor v cerkvi, za katerim so čestitali v duhovski hiši svojemu g. Očetu najprej mali dečki (str. 300), za njimi male deklice, potem mladenči in dekleta (308—9), in naposled možje in gospodje. O tej priliki pela se je naslednja pesem (316—317):

<p>1. Vsa fara Ternovska
„Te Deum“ zapoj!
Vesél god obhaja
Pastir dušni tvoj:
Že dvajset pet lét je, so prišli med nas,
Je Bog jih ohranil, zapojmo na glas!</p>	<p>2. Ovčice so pasli
Vse leta zvestó,
Je Bog blagodaril
Njih delo močnó:
To cerkev spričuje, nevesta berhká,
Odznotraj, odzunaj, prelepa je vsa!</p>
<p>3. In kdo bo povedal
Vse djanja lepé,
Kdo uke popisal,
Ki nam jih delé?
Za nas le so čuli — bod' noč ali dan,
Vsak migljež življenja bil nam je dar'van.</p>	<p>4. Hvalímo Boga vsi
Za milost najprej,
Očetu vošimo
Pa blag jubilej:
Ohrani in vari dobrotni jih Bog!
Tako naj glasí se po fari okrog.</p>

Rad je povedal Svitoslav katero za novo leto. Tako na pr.: „Bil je mož, ki ga je bilo samo poštenje, pa je take vedrilne in kratkočasne drobil, da so se vsi smejali, če tudi so se mnogi skrivaj za ušesa praskali. Imé mu je bilo „Abraham a sankta Klara“. Ta poštenjak je tudi pisal nekaj o lisjakih in je rekel: neumnežev je silno veliko, njih poglavar pa je satan sam, ki je „oče lažnikov“. Ta mož je menda previdil, koliko laží se je vezalo že takrat v manjši, veči in velike bukve in prekucelje, in se jih še bo; kajti primeró je vzél od bukvovezov, ko je zoper lažnjivce pisal. Laží so mnogotere, je rekel; ene so vezane v dvanajsterki, druge v osmérki, nekteri v čveterki; druge pa celó v vélike platnice (in folio) in te so silo pošastne . . . Zraven takih smešnih je pa Abraham a sankta Klara vedil povedati tudi prav reznih in tehtnih. Pravil je p. blizo tako-le: Laž ima svoj vir v raju, tam je satan pod kačjo kožo skoval dvé kosmati laží. Perva je bila v besedi: „Nequaquam etc.“, kar bi se v novo-omikani slovenšini skoraj reklo: „Baš ne bosta smerti umerla“, — druga: „Eritis sicut dii“, ali v liberalnem jeziku: „bosta kakor božiča, lučnjaka, omikanca, svobodna“. — Naj bi oni mož živel dandanes, najberže bi na greben djál tudi Napoleona III, njegovega učenca Bizmarka, in še marsikoga, ki želí tudi bog, ali napolbog biti . . . Nauk tedaj iz tega je to: Slovenci, varite se lažnikov v novem letu! To bodi naša perva skerb. V lanskem letu ste jim precej šli na limance, kar že do zdaj spoznavate. Varite se pa ne le samo veliko-platničarskih lažnikov s širokimi okraji in pokvečeno štulo mavtarskega klobuka, ampak tudi v osmerki ali dvanajstérki vezanih, kakor pravi Abraham a sankta Klara, to je tistih, ki se večkrat po deželi klatijo in priprosto mislečega Slovenca zdaj v ti, zdaj v drugi reči ganejo, prekanijo, kakor jud, ki je une dni po Loškem in Poljanskem platno prodajal, ali pa potepuhi, ki z zakladi slepijo, ljudi deró. Možje, ktere obro poznate, kteri z vami živé, molijo, z vami delajo in terpé — oni so vredni vašega

zaupanja; če vidite, da so zvesti Bogú, je gotovo, da tudi vas ne bodo nalàgali in ne goljufali. Kdor pa je brezveren, mu ne verjemite nič, ko bi imel tudi angelske perutnice. Zakaj satan se vé tudi v angela luči spremeniti, da nalaže in zapelje neprevidnega (str. 4)“.

Jezusovo Serce prostomišljakom spotikljej! Iskrice sv. Ignacija Lojolana ali Ignacijanske, slovenil sproti po bukvah „Scintillae Ignatianae“ a. 1718. — Laži-liberalnim katoličanom v premislek in osramotenje. Kakošne rane je zapustilo preteklo leto? Pij IX drugi Job (19). Kam pelje brezverstvo? Sv. Oče Pij IX, sedanje nadloge in Jezusovo najsvetejše Serce. Dve pomenljivi besedi sv. Očeta Pija IX. Delavstvo in laži-liberalizem. Pošteno kakor v Tagblattu! Koliko bodo opravili preganjavci naše sv. Cerkve? Nočem (Sultan v Carigradu), da bi se v moji državi moglo govoriti o preganjanji (188). Čmerikar (238). Po čem so liberalne laži (o liberalni Slovenski Pratici)! Od kod izvira omika (347)? Časten venec, ki ga je spletel nasprotnik (380). Guizotov testament in novi brezverci: „Kar umnih um ne vé, ne izmodruje, — To prosto otročje serčice spolnuje (396)“. Kako nova era gospodini (405)? itd. —

Kakor je pisatelj teh vrstic branil Svitoslav v Danici l. 1873 zastran govora v kat. pol. besednici o sv. Cirilu in Metodu nasproti „Slov. Narodu“, tako ga je v Danici l. 1874 str. 70 zarad govora: „O časnikarstvu, zlasti liberalnem“ (cf. str. 108: Pričevanje resnici) in v Slovencu II. št. 100 v sestavku: „Staroslovenščina pa prof. Marn“. — To leto so prišle drugič na svitlo: *Svete pesmi*. Tretje in četrte bukvice skupaj. Nabrala J. Volčič in L. Jeran. V Ljubljani 1874. Zal. Gerber.

„Kdor se danes naroči, — Se mu jutri treba ní“ — vabi za drugo polovico k naročevanju (str. 200), in za leto 1875 pravi na pr.: „Komur je le kolikaj malo mar za katoliško življenje in za to, kar se v cerkvenem oziru zlasti na Slovenskem, pa tudi sicer po svetu godí, dandanašnji brez cerkvenega časnika nikakor ne more biti. Zgodnja Danica v tem oziru po zmožnosti dela, zato se smemo terdno zanašati — ne le da se bode ohranila, temveč se čedalje bolj razširjala med našim narodom. Pripravljenih in osnovanih imamo že precej lepih in prav koristnih tvarin za prihodnje leto itd. (416.)“

Iz šole za šolo.

Stavki za uporabo v šoli.

(Iz Vodnikovih pesem.)

Slovén'c! tvoja zemlja je zdrava,
In pridnim nje léža najprava.
Polje, vinograd, gora, morjé,
Ruda, kupčija tebe redé.

Za uk si prebrisane gláve,
Pa čedne in trdne postave,
Išče te sreča, um ti je dan,
Našel jo boš, ak' né si zaspan.

Glej, stvárnica vse ti ponúdi,
Iz rok ji prejemat' ne mudi!
Lenega čaka strgan rokáv,
Pal'ca beraška, prazen bokál.

Bolj bode pridna po zimi predica,
 Dalj' bo razljala pod palcem petica.
 Jablane, hruške in druge cepé
 Cépi v mladosti za stare zobé!
 Lepoto da zemlji toplo let',
 Nedolžnost mladen'čem pravi cvet.
 Terice pogačo. potvico jedó,
 Lanovi Slovencem rumence nesó.

Uganke.

Sládek mož ves rumen
 Grének v kož', plašč zelèn.

(Oreh.)

Na post'ljí preležím,
 Nikdar pa ne zaspím.

(Blazina.)

Bolj bode rájalo, deb'lej' prihájalo.
 (Prejno vreteno.)

Tica sem, pa po meni nihče ne strélja,
 Sládka sem, cukra pa iz-me ne dela.

(Bečéla.)

Sládko 'zgovórna stájica,
 Pa v nji so bela jágnjeta,

(Usta pa zobje.)

Vse odprto, vse prebito,
 Lačno-predrto, zmirom pa sito.

(Sito.)

Me pozná ne pozná,
 Tih' me imá; rad bi me, pa me ne,
 Rad me ne dá.

(Denarja skopír.)

Volič v hlev' stojí,
 Róge pa ven molí.

(Meč v nožnah.)

Gréla na lice živa sem koža,
 Grejem na roke starega móža.

(Kožu.)

Nič ne pomaga, ako ne dá ga.
 (Denar.)

Glavo 'ma, nôge 'ma, nima pa répa,
 Zviije se, zbode te, kadar je képa.

(Jež.)

Eden za drugim tečeta,
 Nikdar se vjeti nêčeta.

(Dan pa noč.)

Záplata záplato nešteta pokriva,
 Nosi jih kožica, ni zanke, ne šiva.

(Tičje perje.)

Domožnanstvo kranjske vojvodine.

Spisal **Iv. Lapajne.**

(Dalje.)

Stari vek.

Predzgodovinska dôba.

Stavbe na koleh.

Užé v starodavnih časih, ko je bila kranjska dežela še puščava, živel je na prostoru, kjer je dandanes Ljubljansko barje, národ, čegar ime nam sicer ni znano, o čemer pa vemo načine njegovega življenja. Na Ljubljanskem močvirji so izkopali razna orodja in

orožja in druge stare ostanke, ki nam pričajo, da je tukaj živelo veliko stoletij pred Kristom ljudstvo, ki se je pečalo z lovom in ribarenjem. Stalo pa je takrat na zdanjem barji jezero. Ljudstvo je imelo na koleh svoje stavbe in svoja bivališča. Na njih je bilo vsaj zavarovano pred divjimi zverinami, pred medvedi in volkovi, pred losi in velikan-skimi jeleni, pred turi in divjimi merjasci, ki so se takrat po gostih šumah klatili. Orožje in orodje delali so si ti prvotni stanovalci iz kosti in trdega kamena; pripravljali so si celó glinaste posode. Oblačili so se v živalske kože, lovili ribe v priprostem čolnu, ki so si ga iz enega samega debela izdoblili, in namesto kruha so jedli jedro nekega oreha, ki je rastel v vodi.

Pripovedka o Emoni.

Stari Heleni ali Grki so imeli veliko junakov. Med temi je bil tudi kraljevi sin Jazon. V družbi z drugimi junaki, imenovanimi Argonavti (Argo se je imenovala Jazonova ladja) pridejo najprvo v deželo Kolhido ob Črnem morji, od tod se peljejo po Istru (Donavi), pridejo v Savo in iz Save po Ljubljani, do mesta, kjer ustanovijo Emono, današnjo Ljubljano. Do Navporta (Vrhnika) so še priluli z ladijo, ali od tukaj do Jadranskega morja so jo na valjarjih prevalili in se od tod zopet domov vrnili.

Ta pripovedka o Argonavtih nam priča edino le to, da so bile kupčijske zveze z zahodom in vzhodom užé v starodavni preteklosti, da so torej užé takrat plule kupčijske ladije po naših rekah.

Iliri in Kelti.

Herodot imenuje Ilire kot prvi národ, ki je imel svoje sedeže od Jadranskega morja do Donave l. 484.—424. pr. Kr. Razdeljeni so bili Iliri, národ soroden starim Slovanom, na več rodov, n. pr. Istri, Liburni, Japodi. Slednji rod si je ustanovil celó mesta v naši deželi, n. pr. Metullum (hiše so bile sicer lesene, a z zidovjem obdane, na tem mestu je danes vas Metule pri Ložu) in Terpo (na hribu pri Ložu nad Starim Trgom).

Med te ilirske rodove so se l. 388. pr. Kr. vrinili Kelti, katerim so rekli Rimljani Galci, Slovani pa morebiti Vlahi (Lahi). Bila so pa razna keltska plemena na Kranjskem. Tavriščani so ustanovili Emono in Navport, Karni Trgeste (Trst), Latobiki pa so bivali med Savo in Krko, kjer jim je bil Nevidunum pri Krškem središče.

Kelti so bili močan národ, ki je ljubil vojsko in lov. Rimljani so opisali Kelte kot ljudi lepe postave, bele kože in živih očí, „iz katerih je blisk in ogenj švigal“. To kaže, da so se jih bali. Niso pa bili divjaki, kateri se brez stalnih bivališč sim ter tje klatijo in živé le ob lovu in ribarenji ali ob ropu. Da so bili užé stari Kelti precej omikani, o tem nam priča tudi to, da so pisali z nekakošnimi črkami, katere lahko na njihovem denarji opazujemo. Izdelovali so užé stari Kelti izvrstno železo in dobro bukovo ali surovo sukno. Mrliče so stari Kelti sežigali, njih pepel spravljali v posebne vrče ter pokopavali v visoko nakopičena grobišča. Taka starodavna grobišča nahajajo se sim ter tje po naši deželi, n. pr. pri Vačah, v Bohinji, pri Cerknici, pod Nanosom (Sv. Mihael), pri Šmarjeti na Dolenjskem i. t. d. Ostanke starih Keltov ali Vlahov v Evropi se pa nikjer več ne nahajajo, razen Ircev, planinskih Škotov in Valesov na Veliko-Britanskem.

Slovenci.

Ali Slovenov še ni bilo na Kranjskem v predrimski in rimski dóbi? Morebiti, dokazano ni. Nekateri učenjaki, med temi Slovenec Davorin Trstenjak, so dokazovali, da so bili Tavriški in Karni Slovani, Iliri pa Slovanom sorodni národ; a drugi zgodovinarji

pa niso tega mnénja! Gotovo je le to, da so bili Iliri, Kelti in Sloveni bratske panoge velikega indo-evropejskega debla, in da so vsi istočasno v Evropo došli, da pa so se Sloveni kot zgodovinski národ kasneje objavili, nego Grki v stari Greciji, Rimljani v Italiji in Kelti v srednji Evropi.

Rimljani.

Z Iliri, ki so jim bili nadležni morski roparji, prišli so bili Rimljani užé zgodaj v dotiko. Užé l. 221. pr. Kr. ustanovili so si bili Rimljani Oglej (Aquilejo), od koder so strahovali národe na severu, namreč Karne, Istre in Japode, katere so si kmalu podvrgli (128). Prvi Rimljan, ki je stopil na kranjska tla (pri Hrušici), je bil konzul Aemilij Scaurus, katerega so tù bivajoči Tavriskiki gostoljubno vzprejeli. Največji Rimljan, Julij Cesar, združil je za vse čase svoje ime z našo deželo. Julijske Alpe so po njem imenovane; on je začel čudovito trdne rimske ceste po naših krajih graditi. Naše Alpe je obiskal Julij Cesar l. 57. pr. Kr., „da bi se seznanil s kraji in ljudstvi“, in v naših je spisal svojo knjigo „v latinskem jeziku“.

Po Cesarjevem umoru so se hoteli alpski národi osvoboditi rimskega gospodstva. Ali naslednik Cesarjev, Oktavian, jih je kmalu prisilil k pokorščini. Sam je peljal svoje legije zoper Karne in Japode, katerim je koj razrušil več mest, med temi tudi Terpo. Le Metullum, ki je imelo 3000 čvrstih vojakov, branilo se je tako hrabro, da je bil Oktavijan pri naskoku dvakrat ranjen. Branilci so s svojimi raje v ognji umrli, kakor bi se bili sovražniku udali. Mesto je le kot pogorišče prišlo Rimljanom v roke. 33. l. pr. Kr. je bila sicer vsa Ilirija užé rimska, a vender se je dvakrat še vnel boj po planinskih deželah (15. in 9. l. pr. Kr.) zoper Rimljane. Še le v tem letu, ko je cesar Avgust umrl, bile so vse planinske dežele do Donave podvržene rimski oblasti. Začénjalo se je mirneje življenje. Namesto rimskih vojakov prišli so v deželo rimski naselniki. Prvo naselbino Emono, naselil je užé cesar Avgust l. 34. pr. Kr. Kjer je dandanes „Mirje“ (nemška zemlja), stala je rimska Emona, rimski šotor, ki je bil čez 500 metrov dolg in čez 400 metrov širok. K mestnemu obsegu Emone prišteval se je tudi Navport in nekoliko gorenje Savske doline ter okolica Ižanska, kjer je stalo tudi rimsko selišče brez znanega imena.

Razen Emone je omeniti Neviodunuma (Drnovo pri Krškem). V tem mestu so dobili stanovalci, ki so bili keltsko-ilirskega (ali slovanskega) rodu, meščanske pravice od cesarja Vespazijana. Pri Trebnjem je bil Prätorium Latobitorium povzdignjen v rimski municipij pod cesarjem Trojanom, ki je bil kakor Vespazijan slovanskega pokolenja. Tudi Nauport je bil važen za kupčijo in obrt med Italijo in severnimi deželami. Ti posamezni kraji in vsa dežela so o tem času dobre in slabe dneve delili z rimsko državo. V Emoni in njeni okolici se je torej užé za Rimljanov marsikaj pripetilo, kar nas zanima. V 14. letu po Kr. (smrt cesarja Avgusta) zbrane so bile v tej okolici do Vrhnike, kjer so delale mostove in ceste, 3 legije rimskih vojakov (blizu 18.000 mož), ki so se bile uprle. Izpremembe prestola, trdo življenje, 25letna vojaška služba, slaba plača — to so bili vzroki vstaje. Cesarjev sin Druz sam je bil poslan, uporneže krotiti, a ti so se v njega zagnali, in le z velikim trudom je bil otet. Naravna prikazen, lunin mrk (26. sept.) jim je pa vzbudila strah in kes. Zgodnja zima, deževje, viharji so bili rimskemu prostaku znamenja o nebeškem maščevanju; legija za legijo je obljubila novo pokorščino. Ali kmalu so bili rimski vojaki, legija za legijo, v oddaljene rimske provincije poklicani. Emona je pod dolгим rimskim gospodstvom zvesta ostala. Dobrim cesarjem (Luciju Veru, Marku Aurelu, Septimu Severu, Konstantinu Velikemu) je stavila spomenike, državnim vsiljencem se je upirala. Emonci so mesto zapalili in ga zapustili, ko se jej je približal divji Maksim (235), kakor jim je senat veleval.

Konstantinu Velikemu, prvemu krščanskemu cesarju in pospešitelju rimske države, postavila je Emona spominske stebre, katere je podrli njegov nasprotnik Licinij. V nastali vojski je zmagal Konstantin s pomočjo krščanskega Boga. Emona je imela v svojem zidovju cesarja Valentinijana I. (364). Zadnje veselje je imela rimska Emona l. 388., ko je Teodozij srečno premagal nasprotnega cesarja Maksima. Vsi stanovi, plemstvo, patriciji, svêtniki, krščanski škofi in paganski duhovniki — vsi so svečano pričakovali pri zeleno ovenčanih vratih cesarja, ki se je navdušeno pozdravljan pomikal po mestnih ulicah, ki so bile s preprogami prevlečene. Ko se je pod pritiskom divjih národov rimska država rušila, ko je prihod hunskega viharja (452) tudi Emona čutila, utihnilo je v zgodovini njeno ime, kakor tudi drugih mest; kajti tudi Emono je morala v dóbi národskega preseljevanja silno trpeti po požarih, vojski, ropu in različnem pustošenji.

Ohranili so se še nekateri sledí, ki pričajo, kako imenitna je bila Emona v starem veku, zlasti v dóbi rimskih cesarjev. Cvetela je trgovina. O tem pričajo napisi, posvečeni Neptunu, Aequorni, bogu Savu. Ohranila so se imena dekurijonov, mestnih svêtovalcev, med katerimi je bil vojak Titijan, ki se je kot stotnik povzdignil pod cesarjem Trajanom do adjutanta v cesarski telesni straži. Njemu je postavila Emona spomenik. O veliki kulturi v stari Emoni pričajo sledí amfiteatra, lepih kopeli, dragih mozaikov, tempeljnov, vodovodov (rimski studenec). V dóbi rimskih cesarjev je bil v Ljubljani zdravnik Peticij, in tudi užé šola, v kateri se je izučil Emonec Simplicij, ki je občeval v Rimu s sv. Avguštinom in postal vsled svoje govornosti, znanosti in bistroumnosti v malih letih mestni vikar v Rimu. Da se je tudi umetnost gojila v Emoni, o tem ni dvoma. Vender se je vsled ropanja v dóbi národskega preseljevanja le malo umetnostnih ostankov ohranilo, n. pr. nekaj kinča bronastega in zlatega, odlomki svečnika, kip, ki je menda predstavljal panonskega namestnika. Grobov se je veliko našlo ob dunajski in tržaški cesti ter na levem bregu Ljubljance. Ker so se našla poleg pepela tudi trupla, priča to, da je Emona stala še tudi v krščanski dóbi.

Razen v Emoni je bilo tudi v Neviodunumu (Drnovo pri Krškem) še precej blagostanja, kajti njegovi ostanki nam pričajo o marsikateri pripravnosti (kopeli in drugo).

Naša domača dežela je bila pač deležna velikega kulturnega življenja, ki je bilo v obširni rimski državi, razprostirajoči se od Atlantskega oceana na zahodu do Evfrata na vzhodu, in od Rene in Donave na severji do Nilovih slapov na jugu; v državi, ki je merila čez 60.000 kvadratnih mirijametrov ter brojila blizo 90 milijonov ljudi. Rimljani so naše kraje razdeljevali na pokrajine in okraje. Kranjska še ni bila takrat skupna dežela. Gorenjsko je pripadalo k Noriku, ki je segal s svojimi Kelti do Donave; Dolenjsko z Emono vred je pripadalo k Panoniji, Notranjsko k Benečiji in Istri. Pod Hadrijanom (117—138) je bila italska meja pomaknena čez Emono do gore Atrans (Trojane); torej je postala Emono italsko mesto.

V zemljepisnem obziru nam Rimljani imenujejo Savo (Savus), Krko (Corcoras), Kolpo (Colapis), Hubeljčica pri Ajdovščini (Frigidus), Cerkníško jezero (lacus lugens, tudi lugea palus). Nekatera gorovja imajo še dandanes ista imena, n. pr. Julijske Alpe (Alpes Juliae), Karnske Alpe (A. Carnicae), Kras (mons Carusadius), Snežnik (mons Albis), le Triglav se je imenoval mons Tullus.

Uprava je bila do Konštantina vojaško-meščanska; legati in prekuratorji so jo imeli v rokah v naših deželah. Za zgornjo Panonijo je bil vladni sedež v Ptuiju (Petovio). Nekateri okraje so pustili Rimljani, da so se tako vladali, kakor poprej, n. pr. Latobiki s svojim središčem v Neviodunumu pri Krškem.

(Dalje prih.)

Književnost.

Knjižnica Družbe sv. Cirila in Metoda. Na svetlo daje in zalaga družba. III. zvezek. **Valentin Vodnik**, prvi slovenski pesnik. Slovenski mladini spisal Peter Bohinjec, kapelan. V Ljubljani. Tisek J. Blaznikovih naslednikov 1889. — To je najnovejša knjižica za našo ljubo mladino. Dobili smo jo uprav te slavnostne dni o pravem času. Pred nami se namreč užé dviga v beli Ljubljani ob starem poslopji naše gimnazije prekrasni Vodnikov spomenik. Ta lepa knjižica nam kaže predrago sliko tega Vodnikovega kipa v lepem odtisku ter v prav čedni, vzvišeni besedi pripoveduje o Vodnikovem žitju in bitju, o Vodniku dijaku, kapelanu, učitelju, mrliču, pesniku, pisatelju, slovničarju, zgodovinarju, starinarju in nabiralcu národnega blagá, o človeku in značaju in koncem slavljenju svojega ljudstva. V predgovoru g. pisatelj ljubi mladini tako-le v srce govori: „Mladi bralec! Kmalu bodeš stopal v ljubljansko gimnazijo mimo veličastnega spomenika. Zvedano ga ogleduješ. Kdo je pač ta bronasti kip? — Mrtvo srce bi imel, da se tako ne poprašaš.

Evo ti ga! Ta knjižica ti podaja živi kip v roke. Utegnil si brati kaj takega že drugod. Saj je že dovolj napisanega, temu podobnega. Ali posebej zá-te je spisana ta knjižica. Tvoja prijateljica družba sv. Cirila in Metoda, stiska ti v roko ta Vodnikov životopis prav te dneve, ko se v beli Ljubljani odkriva slavljenju prelepi spomenik. — Vzemi to knjižico in jo prebiraj!“ Tako tudi mi to prelepo knjižico naši ljubi slovenski mladini in tudi odraslim domoljubom živo priporočamo: Kupite to zlato knjižico in jo prebirajte! Stane 15 kr., 100 izvodov vkup pa 12 glđ.

Opómnja. Po naredbi vis. c. kr. ministerstva za uk in bogočastje z dné 29. aprila 1879. l., št. 27 (Verordnungsblatt des Ministeriums für Cultus und Unterricht 1879, Nr. 27, pag. 81) je dovoljeno, da se razdeljujejo o posebnih prilikah, n. pr. pri podelitvi odpustnih spričeval, o patrijotičnih godovih ali pri drugih šolskih svečanostih učencem primerne knjige.

I. in II. zvezek „Knjižnice družbe sv. Cirila in Metoda“ so visoka šolska oblastva priporočala kot posebno primerna šolski mladini.

„**Svoji k svojim**“, veseloigra v enem dejanji, katero je spisal g. dr. J. Vošnjak za Vodnikovo slavnost, izšla je v tisku in prodaja se po vseh knjigarnah po 30 kr. izvod. Ker je igra pisana v pravem národnem duhu in tudi dovršena v obliki, bode gotovo našla mnogo čitateljev. Posebno še nanjo opozarjamo one čitalnice, katere tudi dramatiko gojé, ker igra ne zahteva nobenih posebnih dekoracij in se lahko igra tudi brez Vodnikove apoteoze, katera je dodana bila le za Vodnikovo slavnost.

D o p i s i.

Iz Gorice. Izpiti zrelosti na c. kr. izobraževališči za učiteljice v Gorici vršili so se ustno pod predsedništvom c. kr. deželnega šolskega nadzornika A. viteza Klodiča od 24.—29. junija. Slovenskih gojenk, bodočih učiteljic, bilo je 19. Izmed teh dobilo je odliko osem; gotovo lepo število! Odlikovane so gospdč.: Ciotti Marija iz Kastva, za slovenske, nemške in italijanske šole. Za nemške in slovenske šole gospdč.: Dolinšek Apolonija iz Kamenika na Kranjskem, Doljak Kristina iz Solkana, Klodič-Sabladoska iz Kobarida, Rot Antonija iz Ljubljane, Susan Josipina iz Trsta, Šorli Mar. iz Trsta, in za slovenske, hrvatske in nemške šole Osana Ana iz Trsta. Dobro napravile so skušnjo za slovenske šole gospdč.: Bizajl Bibijana iz Cirknega, Cej Marija s Trnovega, Jurman Emilija iz Ljubljane, Lozej Ivana iz Rojana, Piano Kristina iz Komna. Za slovenske in nemške šole gospdč.: Komelj Gabrijela iz Trsta, Kovačič Terezija iz Brežic, Vilfan Marija iz Št. Martina pri Kranji. — Ostale tri gojenke dobile so preizkušnjo iz jednega predmeta čez dva meseca. Vrlim, mladim učiteljicam čestitamo ter voščimo mnogo sreče v bodočem poklicu!

Iz italijanskega oddelka oglasilo se je k izkušnji zrelosti 12 gojenk; tri dobile so odliko in to so gospdč.: Covacig Marija iz Trsta, za italijanske šole; Michelli Emilija iz Trsta in Pichl Danijela iz Pulja pa za nemške in italijanske šole. Osem napravilo je dobro izkušnjo in to so gospdč.: Ballich, Defiori, De Re, Hadolin, Laurencich, Pan, Pincherle in Szirp. Jedna dobila je preizkušnjo. Mimo vseh teh maturirali ste dve zunanji in gospodičini: Branchi in Oberdorfer iz Trsta. To v nekako kratko naznanilo, ker se tudi letos ne obelodani šolsko poročilo. Šolsko leto končá se 15. julija.

Po «Ed.»

Iz Kočevja. Tukajšnja učiteljska konferencija bode v 31. dan julija t. l. v Sodražici po tem-le vzporedu: 1. Začnè se zborovanje ob 9. uri dopoldne v šoli. 2. Imenuje se predsednikov namestnik in volita se dva zapisnikarja. 3. Opazke c. kr. šolskega nadzor-

nika o nadzorovanih šolah. 4. Poročilo knjižničnega odbora o okrajni knjižnici za šolsko l. 1888/89. 5. Volitev knjižničnega odbora za šolsko leto 1889/90. 6. Volitev stalnega odbora. 7. Sestavi se odbor, kateri bode o svojem času poročal o izvrševanju učnih črtežev s 25. sept. 1886. l. 8. Poroča se (po slovenski in nemški): «Kako se namenu primerno rabijo knjižnice za učence». Poročniki so določeni. 9. Posamezni nasveti, katere je pa najkasneje do 27. julija t. l. pismeno oglasiti pri stalnem odboru.

S Krškega. «Pedagogičsko društvo». Za tekoče društveno leto so nadalje vplačali letnino gg.: Kantè Matè, voditelj v Sežani; Mrcina Ivan, učitelj c. kr. vadnice v Gorici; Levec Fran, c. kr. profesor in okrajni šolski nadzornik v Ljubljani; Škorjanec Rok, nadučitelj v Makolah; Wavkmüller Albin, učitelj v Makolah; Vrunkar Radoslav, učitelj v Monsbergu; Mesiček Josip, nadučitelj v Globokem; okrajna učiteljska knjižnica v Kameniku; okrajna učiteljska knjižnica v Krškem (del ustavnine je 20 gld.) Za lansko leto: Kantè Matè, voditelj v Sežani. Za 1. leto: Kantè Matè, voditelj v Sežani.

Književno naznanilo «Pedagogičskega društva» v Krškem. V kratkem izide «III. Pedagogičski letnik» z bogato in zanimljivo vsebino, kakor: Izkustveno dušoslovje, — Odlomki iz J. A. Komenskega Didaktike, — V šolski delarni, — Spomini na Dunaj — itd. — P. n. slovensko učiteljstvo se s tem uljudno vabi, da v polnem številu pristopi k temu jedinemu slovenskemu literarnemu učiteljskemu društvu, oziroma, da si naroči knjigo. Isto tako se uljudno vabi drugo razumništvo slovensko, da nas krepko podpira s svojim pristopom, ali z naročbo. Društvenina iznaša 1 gld. Dobiti bode tudi posebne odtise «Dušeslovja». Pri tej priliki uljudno prosimo tudi one ude, ki še niso vplačali društvenine za tekoče ali za preteklo leto, da to nemudoma blagovolé storiti.

Odbor.

Iz Postojine. Vabilo k glavni skupščini učiteljskega društva za Postojinski šolski okraj, ki bode v 2. dan avgusta ob 10. uri dopoludne na Razdrtem z nastopnim dnevnim redom: 1. Verifikovanje zapisnika zadnjega zborovanja. 2. «Didaktofon» v praktičnej skušnji, — iz prijaznosti predava izumitelj «didaktofona» g. Al. Luznik, učitelj Škrbinski na Primorskem. 3. «Kmetijstvo v ljudski šoli» — poroča g. Mežan, učitelj na Slapu. 4. Poročilo tajnikovo, blagajnikovo in pevovodje. 5. Pregled letnega računa in volitev pregledovalcev. 6. Poročilo odseka o knjigah, spadajočih v pedagogično in kmetijsko stroko, ki so izšle v tekočem društvenem letu. 7. Vpisovanje novih društvenikov. 8. Pobiranje društvenine za bodoče društveno leto. 9. Volitev društvenega vodstva. 10. Volitev delegatov za bodoče glavno zborovanje «Zaveze slovenskih učiteljskih društev». 11. Volitev odseka za ocenjevanje na novo izišlih knjig. 12. Razni nasveti.

Iz Logatca. Šolsko leto se bode v tem okraji sklenilo v 27. dan julija t. l. — V 30. dan t. m. bomo v Cerknici ob 9. uri dopoludne imeli uradno učiteljsko konferencijo in sicer po tem-le vzporedi: 1. Določi se predsednikov namestnik in volita se dva zapisnikarja. 2. Opazke c. kr. okrajnega šolskega nadzornika Vilibalda Zupančiča o nadzorovanih šolah. 3. G. učitelj Jakob Žebre poroča: «Kako naj se v ljudski šoli spisje poučuje, da se v tem predmetu pravi smoter doseže». 4. G. nadučitelj Jakob Božič poroča: «Kakšno občenje naj bode mej učitelji na dvo- in večrazrednih ljudskih šolah, da bode koristilo učiteljem in šoli». 5. Poročilo knjižničnega odbora. 6. Volitev knjižničnega odbora za l. 1889/90. 7. Volitev stalnega odbora. 8. Posamezni nasveti.

Iz Ljubljane. Šolsko leto se je zaključilo v 13. dan t. m. na višji realki, učiteljski in na vseh mestnih in zasebnih ljudskih šolah. Gimnazija je pa končala šolsko leto z zahvalno sv. mašo užé v 10. dan t. m. Naj počitnice dobro teknejo učencem in učiteljem!

— Uradna učiteljska konferencija za mesto Ljubljansko je bila v 11. dan t. m. Več o tej konferenciji povedalo bomo v prihodnjem listu.

— Izpiti zrelosti na tukajšnjih c. kr. učiteljskih so se začeli v 1. dan julija t. l. Pri teh izpiti so bile te-le gospodičine kandidatnje: Bučar Terezija, Burian Viljeldina, Cidrich Marija, Clarici Rozalija, Divjak Angela, Fortuna Jozefa, Furlan Irma, Götzl Pavla, Huth Berta, Jamšek Marijana, Lesković Olga, Mlakar Marija, Moos Ana, Moos Marija, Petrovič Ana, Pettauer Pavla, Poglič Ida, Praprotnik Ana, Sajovic Marija, Schuller Kristina, Sieberer Izabela, Sittig Elvira, Strecker Marija, Suppan Nikolina, Suwa Pavla, Šigon Marija, Tavčar Viktorija in Thienel Albina; dalje še zasebnici: Gutnik Franciška in Tavčar Marija. Potem naslednji g. g. kandidatje: Albreht Luka, Armic Josip, Cerar Ivan, Falk Aleksander, Gorjup Pavel, Horvat Rudolf, Kambič Peter, Kohlbezen Albert, Megušar Rihard, Novak Josip, Plhak Hugo, Sadar Vendelin, Schechel Alojzi, Sič Albert,

Stritar Josip, Vohinec Edvard, Volc Emil, Wider Karol, Zupan Ivan, Pretnar Henrik in Korbar Avgust. Izpiti so se izšli tako-le: 2 kandidatinji ste napravili izpit z odliko, 3 so bile za dva meseca zadržane (v zgodovini in geografiji); vse druge dobile so spričalo zrelosti. — Iz mej kandidatov so bili tudi 3 za dva meseca zadržani (tudi v zgodovini in geografiji).

— Dozdanji okrajni komisar v Kranji, gospod Josip Rihar je pridani v službo oddelku za bogočastje in uk c. kr. deželni vladi v Ljubljani.

Razpisi učiteljskih služeb.

Br. 354

K. š. sv. U ovom političkom kotaru imaju se popuniti sljedeća učiteljska mjesta:

1. Dve mjesta učitelja III. vrsti (ravnatelja) i mjesta podučiteljice na dvorazrednoj pučkoj šoli u S. Mateju s hrvatskim učećnim jezikom.
2. Tri mjesta učiteljah III. vrsti (ravnatelj) na mješovitih razrednicah u Munah, Herpeljah i Tatrah, prvo s hrvatskim, zadnja dva sa slovenskim učećnim jezikom.
3. Mjesto učiteljice II. vrsti na dvorazrednici u Podgradu sa slovenskim učećnim jezikom i mjesto učiteljice III. vrsti na dvorazrednici u Klani s hrvatskim učećnim jezikom.
4. Dve mjesta podučitelj na četvorazrednici u Kastru i mjesto podučitelja na trirazrednoj pučkoj školi u Rukavcu s hrvatskim učećnim jezikom.
5. Provizorično mjesto učitelja III. vrsti na dvorazrednici u Voloskom s taljanskim učećnim jezikom a njemačkim i hrvatskim kao predmet.

Natječatelji za mjesta u Herpeljah, Tatrah i Podgradu valja, da su usposobljeni k poučavanju katoličkoga vjeronauka.

Plaće i užiti skopćani s timi službami izvidni su u pokrajinskih zakonih s 3. novembra 1874. l. zem. zak. list br. 30 odnosno s 14. decembra 1888. l. zem. kak. list br. 15. Molitelji neka svoje obložene molbenice eventualno službenim putem do četirijah tjednah ovamo uložē.

Od c. kr. kotarskoga školskoga vieća Volosko dnē 1. julija 1889. l.

Št. 669

okr. š. sv. V Kočevskem šolskem okraji bodo se stalno, ali začasno umestile naslednje učiteljske službe:

1. Na enorazredni ljudski šoli v Dragi (Suchen) mesto učitelja-voditelja s 450 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in s prostim stanovanjem.
2. Na enorazredni ljudski šoli v Velikih Poljanah (Grosspölland) mesto učitelja-voditelja s 400 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in s prostim stanovanjem.
3. Na enorazredni ljudski šoli v Banjaloki mesto učitelja-voditelja s 450 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in s prostim stanovanjem.
4. Na enorazredni ljudski šoli v Ovčjaku (Schäfflein) mesto učitelja-voditelja s 400 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in s prostim stanovanjem.
5. Na trirazredni ljudski šoli v Dobrem Polji (Gutenfeld) drugo učiteljsko mesto s 450 gld. letne plače.
6. Na dvorazredni ljudski šoli v Koprivniku (Nesselthal) drugo učiteljsko mesto s 400 gld. letne plače in z začasnim stanovanjem.

Dobro podprte prošnje naj se postavnim potom vlagajo do 31. julija t. l. pri tukajšnjem uradu.

C. kr. okrajni šolski svēt v Kočevji v 29. dan junija 1889. l.

Št. 720

okr. š. sv. Na dvorazredni ljudski šoli v Veliki Dolini se bodete z začetkom šolskega leta 1889/90 namestili sledeči službi: 1. Nadučiteljska služba s letno plačo 500 gld., s postavno opravilno doklado in s prostim stanovanjem v šolskem poslopji. 2. Druga učiteljska služba s letno plačo 400 gld. in s prostim stanovanjem (vender gledē zadnjega pridrževaje si morda tudi odpoved.) Prosilci za ti službi naj svoje pravilno podprte prošnje v teku jednega meseca po predpisanem uradnem potu oziroma neposrednje vlagajo pri podpisnem uradu.

C. kr. okrajni šolski svēt v Krškem dnē 8. julija 1889. l.

Št. 498, 499, 500, 521

okr. šolski svēt V Logatskem šolskem okraji bodo se stalno, ali začasno umestile naslednje učiteljske službe:

1. Izpraznjeno je učiteljsko mesto na dvorazrednici na Blokah, sē sistemizovano plačo.
2. Na trirazrednici v Gorenjem Logatcu je izpraznjeno tretje učiteljsko mesto, s 400 gld. letne plače.
3. Tretje učiteljsko mesto na trirazrednici v Žireh sē sistemizovano plačo se bode podelilo stalno, ali pa začasno.
4. Na trirazrednici v Dolenjem Logatcu se razpisuje natečaj za novo službo tretjega učitelja s 400 gld. letne plače.

Prosilci za te službe naj svoje dobro podprte prošnje do 24. julija t. l. vlagajo pri podpisnem uradu.

C. kr. okrajni šolski svēt v Logatcu dnē 27. junija 1889. l.